לישנא קלילא

סיכום בקצרה לתלמוד ירושלמי - עם ביאור הגרח"ק זצוקללה"ה

ברכות - סח. - פאה א: - ע"פ סדר ש"ס ירושלמי - עוז והדר - גליון 4

סח. מתי אחד מברך לכולם - אם לא קובעים עצמם לסעוד יחד, כגון בשבוע הבן ברית מילה או בפדיון הבן שיש אורחים וכל כה"ג, כ"א מברך לעצמו, ואם היסיבו שבכך קובעין עצמן יחד, אחד מברך לכולם

בעה"ב לבני ביתו, לריב"ל - מברך לכולם אפי' ללא היסיבה כיון שיש קביעות, ולר' חייא - אין בעה"ב מוציא לב"ב אלא א"כ היסיבו

באמצע הסעודה כ"א מברך לעצמו כיון שאין בית הבליעה פנוי לברך, [וכן המתעטש באמצע הסעודה לא יאמרו לו ייס לשון רפואה שאומרים למתעטש], ולאחר הסעודה אחד מברך לכולם משום ברוב עם הדרת מלך

סדר סעודה נכנסו לחדר החיצון וכו', על הפרפרת ועל היין שאוכלים ושותים שם כ"א מברך לעצמו לפי שאין שם קביעות, וכשהיסיבו בטרקלין, על הפרפרת ועל הפת - אחד מברך לכולם

לפני ששותה יין בחדר החיצון נוטל יד אחת במים, ולפני שאוכל את הפת בטרקלין נוטל ב' ידיו אע"פ שכבר נטל יד אחת במים, קודם שתיית היין

אין רשות לאורח להכנס אחר שחילקו ג' פרפראות שמחלקים קודם הסעודה, ובירושלמי בדמאי מבואר שהיו תולין וילון להיכר שכבר חילקו ג' פרפראות

על המוגמר - שדרכן היה להריח בשמים אחרי ברכת המזון, המברך ברכהמ"ז הוא מברך לכולם משום שהתחיל במצוה, ואע"פ שלא היסיבו לקבוע עצמן להריח, מ"מ כולם מריחים את המוגמר יחד, אבל יין דוקא אם היסיבו, אחד מברך לכולם

שינוי מקום - אם שתה יין קודם הסעודה ומשנה מקומו לאכול ולשתות בטרקלין, יברך שוב, משום שינוי מקום

עוד מצינו הלכה בשינוי מקום, דהנה אם גמר לאכול ביום ז' של סוכות לא יתיר סוכתו שמא תבוא לו סעודה ויצטרך לאוכלה בסוכה אלא מן המנחה ולמעלה מוריד את הכלים משום כבוד יו"ט האחרון, ואם רוצה לאכול בליל יו"ט האחרון בסוכה לר' חייא צריך לפסול סוכתו מבעוד יום כדי שלא יהא מוסיף על המצוה ולריב"ל כדי שלא יהא מוסיף על המצוה - מספיק שיקדש בביתו ויאכל בסוכה

ולר' אבין לא נח' רב ושמואל בדין הנ"ל, אלא אם דעתו בשעת הקידוש לאכול בסוכה אמר רב שיקדש בביתו ויאכל בסוכה, אבל אם נמלך לאחר הקידוש לאכול בסוכה, צריך לחזור ולקדש בסוכה, ולר' מנא - י"א [רב] דלא בעי כלל קידוש במקום סעודה, ולכן אי"צ לסתור סוכתו אלא סגי בהיכר ש'אינו מוסיף' על המצוה' - ע"י שיקדש בביתו ויאכל בסוכה, אבל למ"ד [שמואל] דבעי קידוש במקום סעודה כדי ש'לא יוסיף' על מצות סוכה אין לו תקנה אלא ע"י שיסתור סוכתו אבל המקדש כשדעתו לאכול במקום אחר, אינו נחשב כ'במקום סעודה'

לקמן ע. - שינוי מקום אפי' בב' צידי עץ התאנה

הסיח דעתו מלאכול או לשתות צריך לברך, שהוא כשינוי מקום

סט. ברכות הריח - מברך על בשמים כשיעלה העשן שהיו מניחים בשמים ע"ג גחלים, ואע"פ שאינו מריח, מ"מ מיד אחרי שיעלה עשן יבוא הריח

על שמן שנותנים בו בשמים והוא ערב, מברך אשר נתן ריח טוב בשמן ערב ואע"פ שיש בו בשמים מ"מ הם שחוקין, וי"א אשר נתן ריח טוב בעצי בשמים כיון שיש בשמן בשמים ואע"פ שהן שחוקין, וי"א ברוך שנתן ריח טוב בעשב הארץ, כיון דס"ל דבשמים אינם עצים, ומ"ד עצי בשמים ס"ל דחשיבי עשבים כעצים כמו דכ' 'ותטמנם בפשתי העץ' והרי פשתן אינו עץ וקרי ליה עץ

שמן להעביר זוהמא אי"צ ברכה משום שאינו עשוי להריח, ואפי' נותן הרבה לתוך ידיו, וכן המכבד ביתו באלינתית שמן אפרסמון שנותן בו דבש ומיני בשמים אי"צ לברך כיון שאינו בעין ונבלע בארץ

לר' חסדא על כל הבשמים מברך אשר נתן ריח טוב בעצי בשמים ועל מוסכין - בשמים מרעי של חיה מברך אשר וכו' במיני בשמים

ע. עיקר וטפל - מברך על העיקר ופוטר את הטפל, ובמקום שעושים את הטפל לעיקר - כמליח שאוכל את הפת להעביר את טעם המליח, וכן הפירורין של לחם שנותנים לתוך המרק, וכן שקיצמי מין שקדים - מברך על הטפל שנעשה עיקר ופוטר את העיקר שנעשה טפל בסעודת מלכים שאוכלים מעדנים ואין אוכל פת לצורך המעדנים - הפת עיקר

שינוי יין - שינוי מיין ישן לחדש צריך לברך על השינוי בפה"ג, אבל אותו יין מחבית אחרת אי"צ לברך על השינוי בפה"ג, ורבי היה מברך הטוב והמטיב אבל בפה"ג אי"צ לברך, ור"ע היה מברך ואומר 'חמרא טבא לחיי רבנן ותלמידיהון'

אכל פירות ממין שבעה - לר"ג מברך ג' ברכות - ברכהמ"ז, ולחכמים ברכה אחת מעין שלוש, ולר"ע אם קבע סעודתו אפי' על ירק שלוק מברך ג' ברכות

על מים, מברך קודם השתיה - שהכל, ולר"ט בורא נפשות וחסרונן השותה מים שלא לצמאו, אינו מברך כיון שאינו נהנה, אבל שאר משקין אפי' שותה שלא לצמאו - מברך לפי שהגוף נהנה ממשקין אלו

מי דקרים ששותה לרפואה, שדוקרים את המרה, וי"ג מי דקלים שיוצאים מבין ב' דקלים - אין מברכין עליהם, וי"א מברך ברוך שברא מיני רפואות

שלשה שאכלו

עא. חובה ורשות בזימון - תנן דג' שאכלו חייבים לזמן ומאידך תנן דאין רשאין לחלק ומשמע דאין חייבים לזמן, והביאור בסתירה - י"א שאם נתנו דעתן בתחילה לאכול יחד חייבים לזמן נברך וכו', אבל אם לא נתנו דעתן ורק אכלו יחד כזית, יכולים לזמן אבל אין חייבים לזמן שיכול אחד לברך ללא זימון וללכת, וי"א שאם אכלו כזית יחד חייבים לזמן, אבל אם רק סיימו יחד ולא אכלו כזית יחד יכולים לזמן אבל אין חייבים לזמן

שנים בזימון ודין - לר' אבא שנים מזמנים רשות, וכשמואל [- רבנן דבבל] דשנים שדנו [אע"פ שנקראים בי"ד חצוף] - דיניהם דין ודתני דיני ממונות בשלשה, היינו לכתחילה, ולר' יסא אין דין זימון בשנים, וכר' יוחנן ור"ל [- רבנן דא"י] דשנים שדנו אין דיניהם דין

צירוף שלשה שנתערבו יחד - ג' שנתערבו יחד מצטרפים לזימון, ולר' חסדא אע"פ שלא אכלו יחד אם באו מג' חבורות שהיו חייבים בזימון - מצטרפים לזימון, ולר' זעירא אפי' באו מג' חבורות דוקא אם אכלו יחד כזית מצטרפים לזימון, וכן נח' דהנה צריך לטבול אגודת איזוב במים ואין אגודה פחות מג' ואפי' צירף ג' איזובות מג' אגודות נח' כנ"ל דלר"ח כשר ולר' זעירא פסול - ואינו כשר עד שיטבלם לג' איזובות יחד, [ואע"פ שאין דין זימון ואיזוב שוים, מ"מ מצינו שלמדו איסור שינה בסוכה תחת אויר פחות מג"ט, אע"פ דפחות מג"ט אלו משלים לשיעור סוכה - מדין טיט הנרוק מכלי אל כלי דאע"פ שאין טיט הנרוק כשר לטבילה מ"מ טיט הנרוק משלים לשיעור מ' סאה של מקוה, ולמדו זמ"ז אע"פ שאין עניינם שוה]

עב. ג' שאכלו יחד אין לא' ללכת עד שישמע ברכה אחת עם הב', וברכה אחת - י"א ברכת הזימון נברך וברוך שאכלנו, וי"א ברכת הזן וברכת הזימון בכלל ברכת הזן, ואין להק' דאי ברכת הזימון ברכה בפנ"ע מ"ט תניא דברכת המזון עולה רק מב' או ג' בנ"א והיינו כשאינם יודעים, ומוציא כ"א בברכה אחת את האחרים אבל אין ברכת המזון עולה מד' בנ"א לפי שאין מחלקים ברכה אחת לב' - ואי ברכת הזימון ברכה בפנ"ע, כ"א יברך ברכה אחת, כיון דבברייתא אחרת מבואר דברכהמ"ז עולה מתוך ד' בנ"א

ולמ"ד ברכת הזן וברכת הזימון בכללה, החי' בברייתא של ד' בנ"א אינו דברכת הזימון חשובה ברכה בפנ"ע כיון דלא ס"ל הכי, אלא דברכת הטוב והמטיב דאו' וכשי' ר' ישמעאל דכ' 'ואכלת ושבעת וברכת' - ברכת הזימון, 'את ה' אלקיך' - ברכת הזן, 'על הארץ' - ברכת הארץ, 'הטובה' - ברכת בונה ירושלים, 'ההר הטוב הזה וכו' - ברכת הטוב והמטיב, [וי"א בברכת הטוב והמטיב - דרבנן, ונתקנה על הרוגי ביתר, הטוב שלא נסרחו והמטיב שנמסרו לקבורה]

ברכה לפני ואחרי תורה ומזון - במזון כ' ברכה אחריו 'ואכלת ושבעת וברכת' ובתורה כ' ברכה לפניה, שאמר משה 'כי שם ה' אקרא וכו', ולר"ע ילפי' בג"ש דכ' במזון 'את ה'<u></u> וכ' בתורה 'כי שם ה'<u></u>, דתורה ומזון צריכים ברכה לפניהם ולאחריהם, ולר' ישמעאל ילפי' ק"ו זה מזה [אם טעון לפניה או לאחריו ק"ו דטעון לאחריה או לפניו] רבי למד ברכה ראשונה - אם מברך כשהוא שבע כ"ש שמברך כשהוא תאב לאכול, וכן אם מברך על מזון שהוא חיי שעה מברך כ"ש שמברך על תורה שהיא חיי עד

וי"א מקור לברכה ראשונה על מזון מדכ' 'כי הוא יברך הזבח ואח"כ יאכלו הקרואים' א"נ 'ועבדתם וכו' וברך בקמץ ולא בצירי את לחמך' דנקרא לחמך אם קודם שאכלת - ברכת

עג. ג' העולים לתורה, לשמואל בקריה"ת ברבים, כמו דברכת הזימון אחד מברך לכולם ה"נ העולה ראשון מברך לפניה והעולה אחרון מברך אחריה והאמצעי אינו מברך, ויחיד הקורא בתורה ג"כ מברך ככל המצות שטעונים ברכה, ור' זעירא לקמן עו. שהעלה כהן במקום לוי כשלא היה לוי, ס"ל שכל העולין מברכים לפני ואחרי הקריאה

צירוף לזימון

מצרפים לזימון את האוכל - דמאי כיון דאיסור אכילתו אינו אלא חומרא דרבנן, מעשר ראשון שניטלה תרומתו תרומת מעשר שלא הורמה תרו"ג כגון הקדימו בשבלין, וקמ"ל דהקדימו בשבלים פטור מתרו"ג, מעשר שני והקדש שנפדו ולא נתן חומש, וקמ"ל דאין החומש מעכב, והשמש שאכל כזית אע"פ שאין לו קבע בסעודה והכותי

ואין מצרפים לזימון את האוכל - אכילת איסור דאו' כטבל ומעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו - תרומ"ע מעשר שני והקדש קודם פדיון, וכן השמש שאכל פחות מכזית והנכרי וכל הנ"ל - י"מ משום שאינם חייבים בברכה ד'בוצע ברך נאץ ה', וי"מ דחייבים בברכה כיון דנהנו, אבל אינה אכילת קבע שיצטרפו לזימון

ואין להוכיח שמזמנים על מי שאכל פירות ספק מתוקנים, מדין דמאי דמזמנין עליו, כיון דתקנת דמאי אינה מעיקר הדין, דהלא בזמן התקנה היו רוב עמי הארץ מעשרים, וכן לא מדין כותי דיש ספק אם גרי אריות או גרי אמת דדילמא כר"ג דכותי כישראל לכל דבר [אבל לרבי כותי כגוי]

קטן - אין מזמנים עליו [וכן אין מזמנין על נשים ועבדים] אבל אין מדקדקין בקטן שהגיע לשנותיו לבודקו האם הביא ב' שערות, ואם יש תשעה גדולים ואפי' אחד מהט' קטן כנ"ל שהגיע לשנותיו ולא בדקו לו ב' שערות - יכול קטן שלא הגיע לשנותיו להצטרף לעשרה אבל אין הקטן יכול לזמן, וכן אינו מצטרף לעשרה בקריאת התורה

אי"ל דקטן מצטרף לזימון בג' בק"ו מצירופו לעשרה, דדילמא התירו לצרף קטן דוקא לי' כדי להזכיר את ה', ר' תחליפא לא צירף קטן לזימון עד שהביא ב' שערות ולפי' א' בתוס' בברכות הכוונה דאין קטן מצטרף לזימון בג' ולפי' ב' בתוס' (שם) הכוונה דאינו מצטרף לעשרה

עד. ר' יהודה בן פזי אמר דט' נראין כעשרה ע"י שמפזרין, וי"א ע"י שמכונסין יחד - מצטרפים לעשרה, והסתפקו האם הכוונה דע"י צירוף הקטן - נראין כעשרה, או"ד אפי' אחד מהט' הוא קטן - נראין כעשרה ומזמנים בט'

וצירוף קטן באופנים הנ"ל ולקריאת התורה, דוקא בקטן שיודע טיב ברכה שיודע לומר ברכה, וי"א ממתי שיודע למי מברכין

אכילה המצרפת לזימון - לת"ק כזית פת ולר' יהודה כביצה פת, ואם אכלו רק ט' או אפי' ז' פת, והשאר אכלו ירק יכולים לזמן, ואם רק מחצה מהם אכלו פת - ספק האם יכולים לזמן, [והצטער ר' זעירא שלא שאל לר' שמואל בר שילת כשהיה בבבל מה הדין במחצה שאכלו פת]

לר' ירמיה לרבנן [ור' יעקב בר אחא] אפי' אכל ירק אינו מצטרף לזימון עד שיאכל כזית דגן, ולרשב"ג האוכל ירק מצטרף, והסתפק ר' ירמיה בדעת רשב"ג האם האוכל ירק עצמו יכול לברך, ולר' שמעון בן שטח פשיטא דמי שלא אכל פת אבל אכל דבר אחר יכול להצטרף ולברך [ומעשה שברח ר"ש בן שטח, מפני יגאי המלך שנתן תנ' קרבנות נזירים, ורשב"ש קיים הבטחתו להביא גם תנ' קרבנות, ע"י תורתו וחכמתו - שהתיר הנזירות לקנ' נזירים וכל נזיר מביא ג' קרבנות, וכשבאו שרי פרס ליגאי המלך ביקשו להביא את 'החכם' - רשב"ש, והביאוהו וישב בין המלך והמלכה כמו שאמרו 'בין נגידים תושביך' ואמר שברח אע"פ שעשה כדין מ"מ 'חבי כמעט רגע עד יעבור זעם' - של יגאי ששמע לשון הרע שלא הביא רשב"ש את הבטחתו, וכשנתן יגאי לרשב"ש לברך, אמר רשב"ש נברך על המזון שאכל יגאי וחבריו, ואח"כ הביאו לו מין ירק וזימן יחד עמהם, ולבבלי זימן ע"י ששתה את הכוס שהביאו לו] ולר' אבא חלוקים רבנן על רשב"ש שלא רצה לברך עד שאכל, אלא אפי' לא אכל כלל מוציא את הרבים יד"ח

עה. נוסח הזימון - בג' אומר נברך ובעשרה לאלקינו, ולת"ק [- ר"ע] אפי' עשר רבוא בנ"א אומר לאלקינו, דכ' 'במקהלות' ובכל קהילה וקהילה שיש עשרה - ברכו [כמו דמצינו בבית הכנסת שאומר ברכו את ה', ולר' ישמעאל אומר ברכו את ה' המבורך, ורצו להשתיק את ר' חייא שלא אמר המבורך אבל אמרו שלא אמר המבורך לפי שנוהג כר"ע], ועשרה הם עדה דילפי' 'אלקים

נצב בעדת קל' וכ' במרגלים 'עד מתי לעדה הרעה', אבל אין ללמוד מ'ונקדשתי בתוך בנ"י' וג"ש תוך דמתוך הבאים מצרימה' כיון דבאו הרבה יותר מעשרה

ולר"י הגלילי בק' בנ"א אומר נברך לה' אלקינו [ואין ללמוד ממקרא דת"ק, כיון דכ' 'במקהלת' חסר, וע"כ דרק בקהילה אחת ברכו ולא בהרבה יחד],

ובאלף אומר נברך לה' אלקינו אלקי ישראל, ברבוא מוסיף על של אלף אלקי צבקות יושב הכרובים על המזון שאכלנו כיון דס"ל לר"י הגלילי דלפי רוב הקהל הם מברכים דכ' במקהלות ברכו את ה', והלכה כת"ק

אם יש ללא המזמן לשיעורים הנ"ל, י"א שאומר לאחרים ברכו ואין תופסין אותו אם לא אמר, ושמואל ס"ל שאינו אומר כדי לא להוציא עצמו מן הכלל [ובברכת התורה אע"פ שאומר ברכו מ"מ אין מוציא עצמו מן הכלל כיון שאומר המבורך כר' ישמעאל]

השמש אינו מברך על כל פרוסה כיון שודאי יתנו לו אבל מברך על כל כוס וכוס, אלא א"כ נתן דעתו מתחילה על כוסות שיתנו לו צריך השומע לכוון לצאת יד"ח [י"ג באמן, וי"ג -] בברכה כיון דשומע ומשמיע שנתעסקו לא יצא כיון דלא נתכוונו לצאת ולהוציא

עו. אנשי כנסת הגדולה - החזירו הגדולה ליושנה, מתחילה משה תיקן לומר הקל הגדול הגיבור והנורא, וירמיה אמר הקל הגדול הגיבור - לפי שרואה חורבן ביהמ"ק ושותק, ולא אמר הנורא דעל ביהמ"ק כ' 'נורא אלקים ממקדשך', ודניאל אמר הקל הגדול והנורא בנוראות שעשה עמהם בכבשן האש ולא אמר הגיבור שאם בניו מסורין בקולרין היכן גבורותיו [ואע"פ שמשה תיקן לומר הגיבור והנורא מ"מ עקרו הנביאים כיון שיודעים שהקב"ה אמיתי ולא רצו להחניף לו], והחזירו אנשי כנסת הגדולה שיאמרו הגיבור דאדרבה זו גבורתו שכובש כעסו ונותן ארך אפים לרשעים והנורא דאלמלא מוראו של הקב"ה אין אומה יכולה להתקיים בין האומות

הזכרת שבת ויו"ט בברכהמ"ז - מזכיר של שבת בברכהמ"ז, ואם שכח לרב חוזר, ולשמואל אינו חוזר, [ובברייתא תני -] כל יום שיש בו מוסף כר"ח מזכיר מעין המאורע בברכת המזון ואם שכח חוזר ואם מסתפק אם הזכיר, נחשב כודאי לא הזכיר, דחזקה שלא אמר, אבל לר' יוחנן אינו חוזר בר"ח דס"ל דסעודת ר"ח אינה חובה, ולהלכה בר"ח - מחזירין אותו בתפילה אבל לא בברכהמ"ז, בחנוכה ופורים שאין בהם מוסף - אינו חוזר

בשבת אם לא הסיח דעתו ממקום הזכרה, אומר ברוך שנתן וכו' אבל אם הסיח דעתו וכן אם התחיל הטוב והמטיב חוזר לראש

אין רשאין - ג' שאכלו יחד ליחלק עד שיהיו ו' ויזמנו בב' חבורות, וי' אינם נחלקין כדי שיאמר אלקינו עד שיהיו כ'

ברכה וזימון למהלכין בדרך - אם אוכלין מככר אחד כ"א מברך לעצמו, ואם ישבו אע"פ דכ"א אוכל מככרו - א' מברך לכולם, ור' ירמיה היה מזמן עם אנשים שנקלעו לפונדק אחד

ב' חבורות בבית אחד או בב' בתים ורואים אלו את אלו וגם נכנסו מתחילה ע"ד להצטרף - מזמנים יחד, ובסעודת הנשיא אע"פ שהיא סעודה אחת כיון שהיא ב' בתים - אם השמש עובר בין הבתים יכול לצרפם, ור' ברכיה העמיד למתורגמן שלו שיראה לב' הבתים, ויצרפם לזימון

עז. יין שאינו מזוג - לר"א אין מברכים עליו בפה"ג [כיון דעדיין לא נשתנה למעלה, ולכך מברכים עליו בפה"ע] עד שיתן לתוכו מים, ולחכמים מברכים, ומודים רבנן לר"א בכוס של ברכה למזוג מים לתוכה למצוה מן המובחר ונהגו רבנן למזוג במים כנ"ל בכוס של קידוש, ומר' יונה שטעם בליל שבת ותיקן את הכוס ביום השבת אין ראיה שלא מזג את הכוס של קידוש ואי מזג הרי השותה משקין מזוגין שעבר עליהן הלילה דמו בראשו - דדילמא מזג ר' יונה, ואת היין השהה בכלים שאינם של מתכת ורק במתכת איכא סכנה

כוס של ברכה

חכמים הראשונים הסתפקו האם יד שמאל יכולה לסייע ליד ימין, וש"מ שיש לתפוס כוס של ברכה, ביד ימין, וש"מ דצריך להגביה מהשולחן טפח דבכך יד ימין צריכה סיוע, וש"מ צריך לתת עיניו בכוס דאם היסח הדעת אינו מעכב למה לא יניח הכוס על השולחן

עוד אמרו בכוס של ברכה - מלא, עיטור, ומודח, דכ' 'נפתלי שבע' - ע"י עיטור בכוסות מלאים, 'רצון' - ע"י שהכוס נקיה, ומלא ברכת ה', ואם עשית כן אתה יורש עוה"ז ועוה"ב דכ' 'ים ודרום ירשה'

כ' בתוספתא - הנכנס לביתו במו"ש ויש לו רק כוס אחת יברך ברכהמ"ז והבדלה על אותה כוס וש"מ דאין מברכין על כוס פגום דאל"ה יטעם מעט, וא"ת יתקן במים י"ל דאיירי ביין מזוג, ומהא דלא מחלקים את הכוס לב' חלקים ש"מ שכוס צריכה שיעור, וש"מ טעמו פגמו

אם אין לו הרבה יין ומגדים לסעודה גדול כבוד יום, אבל גדול קידוש הלילה מקידוש היום שקידוש היום רק מדרבנן ואומר בו רק בפה"ג

הזכרה של חנוכה מזכיר בברכת הארץ, **הזכרת דיין האמת** בבית האבל בהטוב והמטיב

אם כשאוכל, מהלך - עומד ומברך, עומד - יושב ומברך, יושב - מיסב ומברך, מיסב - מתעטף ומברך ואם עשה כן, נחשב כמלאכי השרת דכ' 'בשתים יכסה פניו' והיינו עיטוף בשעה שאומרים שירה

אלו דברים

ברכות הקידוש והבדלה

עח. ברכת היום והיין בקידוש - לב"ש מקדים ברכת היום לברכת היין שקדושת היום גרמה ליין שיבוא, ועוד שכבר נתחייב בקידוש קודם היין, ולב"ה מקדים לברכת היין שהיין גורם לקדושת היום שתאמר דאין אומרים קידוש אלא על היין, ועוד טעם לפי שברכת היין תדירה מברכת היום

בהבדלה - לר' יוסי דס"ל עיקר טעמיה דב"ש בקידוש משום גרימת ברכה לחברתה ועיקר טעמיה דב"ה משום תדיר, וכיון שאין ברכת הבדלה גורמת לברכת היין, וכן לב"ה דיין תדיר הוא, לכך ס"ל דלכו"ע ברכת היין קודמת

ולר' מנא דס"ל עיקר טעמיה דב"ש משום שזמן מחייב הברכה קודם, וס"ל עיקר טעמיה דב"ה משום גרימת ברכה לחברתה, וכיון שאין היין גורם להבדלה, ס"ל לר' מנא דלכו"ע ברכת הבדלה קודמת

וש"מ מר' יוסי ור' מנא דאמרו שאין היין גורם להבדלה דמבדילין בלא יין ואין מקדשין ללא יין [וכר' זעירא שהיה מבדיל על השכר, אבל בשביל יין לקידוש היה הולך ממקום למקום] ובמקום שאין יין - ש"ץ עובר לפני התיבה ואמר ברכה אחת מעין שבע מגן אבות וחותם במקדש ישראל ואת יום השבת ויוצא בזה יד"ח קידוש כיון דאין קידוש על היין אלא מדרבנן

היה יושב מער"ש עד ליל שבת, ויש לו רק כוס אחת יברך על המזון שהתחייב במזון קודם [ואפי' ר' יוסי הנ"ל הכא מודה] ושאר ברכות יברך אחרי המזון - [לב"ה מזון, יין, יום], ולב"ש יברך על - המזון, יום, יין, ואע"פ דב"ש אמרו לקמן דיין קודם למזון מ"מ דוקא באופן דחייש' שישכח לברך לברכת היין שהיא ברכה קטנה, אבל כיון דמקדים ברכת המזון על הכוס קודם הקידוש לא חייש' שישכח את ברכת היין, אבל אי נימא דלעולם יין קודם, א"כ לא יהא סדר לכוס זו, דלב"ש בעלמא - יין קודם למזון, ומזון קודם ליום, ויום קודם ליין

עט. היה יושב משבת עד מו"ש, ויש לו רק כוס אחת - לר' יהודה לכו"ע מברך על מזון תחילה והבדלה בסוף ונח' רק בנר ובשמים לב"ש בשמים ואח"כ נר ולב"ה נר ואח"כ בשמים וא"כ לב"ה יברך על המזון יין ונר, ולתנא דמתני' לב"ש נר מזון בשמים והבדלה ויברך על היין, נר, ומזון, כיון דיין קודם למזון, אבל לב"ה נר בשמים מזון והבדלה, ק' כיצר יסדר הברכות על כוס זו - כיון דנר קודם למזון ויין קודם לנר ומזון קודם ליין [הלכה - כב"ש אליבא דר' יהודה]

יו"ט שחל במו"ש - לר' יוחנן וחנין בשם רב מברך יקנ"ה [וביו"ט של סוכות יברך אחרי יקנ"ה סוכה וזמן] ובעלמא מקדים נר כדי שלא יכבה נרו אבל ביו"ט שיושב לאכול לא יכבה הנר ומ"מ לא יברך של נר אחרי הבדלה כדי לא לשנות משאר מו"ש, ולר' חנינא ינה"ק והטעם דקודם מכבדים את המלך - שבת ואח"כ את השר - יו"ט וללוי נהי"ק כדי להראות שברכת היין היא על ההבדלה ועל הקידוש [ונהגו כר' יוחנן, ור' אבהו במקומו של ר' חנינא נהג כר"ח, ובמקומו של ר"י נהג כר"י]

סדר נט"י וברכת היין

פ. לב"ש נוטלין ידים קודם שמברך על היין והטעם דס"ל לב"ש 'נטמא אחוריו של הכוס נטמאו המשקין שתוכו', וכן ס"ל לר' יוסי [אבל אם הכניס ידיו לכוס שנטמאה מאחוריה - טהור] ולב"ה מברך על היין ואח"כ נוטלין ידים כדי שתהא נטילה סמוכה לברכה על הלחם, וס"ל לב"ה דנטמא אחוריו של הכוס, כיון דמדאו' אין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה, והחמירו מדרבנן שיהיו משקין מטמאין את הכלים והקלו שלא נטמא תוכו [וכ"ש דאם הכניס ידיו טהורות לכוס זו - טהור]

אין צריך להרחיק יותר מד' מילין אם אין לו מי שיודע ללוש חלה בטהרה, וכן המהלך בדרך כשאין לו מים לנט"י לסעודה, וקמ"ל דלא יאכל מיד, אבל אי"צ ללכת לאחוריו כלום, ואם אין לו מים כורך ידו במפה ומברך, ושומרי גינות פרדסים שעומדים במקומם אי"צ לטרוח ללכת ממקומו אם אינו מצוי לו מים או אדם שילוש לו חלה בטהרה [וקמ"ל דטעמא דמרחיק ד' מילין משום שהוא הולך בדרך אבל אם אינו הולך בדרך אי"צ לטורח, ולא אומרים דרק לאחוריו שהיא טירחא יתירה אינו טורח] וראיה מאשה שהיא טבול יום, שיושבת בתוך הבית וקוצה חלה וקוראים לה שם, ואע"פ שהיא טבו"י מ"מ אין טבו"י שהוא שני לטומאה מטמא חולין [וכמ"ד דטבל לחלה אינו כחלה] ומבואר דלא מטריחין אותה ללכת ללוש בטהרה

לפני המזון נוטל ומפסיק והפי' במפסיק דשונה ליטול ידו ב' פעמים באחת מטהר ידו ובשניה מטהר ידו מן המים שנטמאו מידו [וקראו לנטילת ידים 'רשות' לפי שיש להיזהר במים ראשונים - שנאכל ע"י חזיר שחנוני נתן לא' שלא נטל ידיו בשר חזיר לפי שחשבו לנכרי']

נט"י שלאחר המזון - חובה מפני מלח סדומית שמסמא את העיניים, וצריך ליזהר בהם מפני שיצאה אשה מביתה שלקחו מאשה ממון ע"פ שראו על שפם בעלה לכלוך של עדשים [ואמרו לאשה להביא את ממון בעלה ע"פ סימן שאכלו היום עדשים] ואם היה נוטל ידיו היה מנקה את הלכלוך, וגירש הבעל את אשתו, וי"א שמים אחרונים הרגו את הנפש האשה הנ"ל

פא. רב נטל ידיו ואכל פת במפה משום שהיה איסטניס, וש"מ דלעולם בעי נט"י, ולשמואל דוקא נט"י לחולין מעכבת, אבל לתרומה אין נט"י מעכבת ובודאי דיש נט"י לתרומה דהא כל נט"י לאכילה היא משום סרך טומאה, אבל התירו לאכול תרומה במפה משום דכהנים זריזים שלא ליגע בפת תרומה ולר' יוסי יש ליטול ידיו אפי' שאוכל במפה בין לחולין ובין לתרומה

לר' יוסה בשם רב - נט"י לתרומה עד הפרק של כף היד ולחולין יש ליטול רק עד קשרי האצבעות, ולר' מיישא - אף לחולין נוטל ידיו עד הפרק [וכן לא הסכים ריב"ל לאכול חולין עם מי שלא נטל ידיו עד הפרק]

נט"י דוקא תקנו לפת משום סרך תרומה, אבל בפירות לא חייש' כיון דאין ידיים שניות פסולות, ויש שהוסיפו נט"י לדברים שיש עליהם לכלוך משקה ויש שהוסיפו נט"י אפי' מקצץ תורמסין לפי שהם לחים

אם נטל ידיו לסעודת שחרית אי"צ ליטול ידיו שוב בבין הערבים ובלבד שיזהר מלטנף ידו, וכעי"ז היה ר' אבינא מצוה על חמרים ההולכים בדרך, שכל מקום שימצאו מים יטלו ידיהם ויתנו שתעלה להם לנטילה באותו היום

ר' זעירא נמנע לברך ראשון בטענה דבעל הבית בוצע יפה, וכן נמנע מלברך ברכה אחרונה משום דאמר ר' הונא ד'הפותח בברכה ראשון הוא מברך על המזון'

היו חמישה מסובים יחד, הגדול נוטל ידיו ראשון, ואם היו יותר מחמשה - בנט"י מים ראשונים מתחילים בקטן כדי שלא ימתין המברך, ובמים אמצעיים מתחיל מהגדול דאי"צ להמתין לברכה, ובמים אחרונים המברך נוטל ראשון כדי שיתקין עצמו לברכה, ואין ראיה דלא כר' הונא דהמברך קודם המזון הוא המברך אחר המזון, שמדובר - כגון שלא נכנסו יחד לסעודה ולא בירך אחד לכולם

חשש טומאה מחמת מים ושמן

פב. לב"ש - מקנח ידיו ממים ראשונים במפה ומניחה על השולחן של אבנים שאינו מקבל טומאה אבל לא יניח על הכסת שמיסב עליה דשמא יטמאו מים שבמפה את הכסת ויטמא ידיו מהם

ולב"ה - מניחה אפי' על הכסת כיון דמים שהם ספק טמאין דשמא אין המשקין במפה טופחין כדי סיכת אבר קטן וכן דטומאת משקין דרבנן - אין מטמאין משום דח' שהם טהורים, א"נ אפי' אם ספק ידים טמא מ"מ ה"מ לתרומה אבל לא לחולין, אבל ב"ש לא סברי דאיכא טומאה בידים לחולין אלא ס"ל דמעיקר הדין בעי נט"י לחולין כרשב"א דידים שנכנסו לבית טמא ונטמאו הוו ראשונים לחולין ושניים לתרומה, וכן לראב"צ דחולין שנעשו על טהרת הקודש [לת"ק כחולין] ולראב"צ טמאין כתרומה לטמא שניים ולפסול אחד אבל אין בהם שלישי, ומתני' בכה"ג שנעשו על טהרת הקודש ובעי נטילת ידים

שמן - אם נגע וטימא שמן וטבל ונשאר שמן על ידו - לב"ש טהור דבטל ע"ג גופו ולב"ה טמא, ואם היה השמן טמא מתחילה - לב"ש טמא אם נשאר כדי סיכת אבר קטן, ולב"ה טמא כל שהשמן עדיין טופח, ולר' יהודה בשם ב"ה בעי לטמא טופח ומטפיח [וב"ה דלא חששו למים שבמפה כיון דהם בלועים, אבל שמן נראה בעין ואינו בלוע]

לב"ש **מכבדין את הבית ואח"כ נוטלין ידים** - למים אחרונים ומשום ביזוי אוכלין שהמים יטפנו לפירורין שנשארו, ולב"ה קודם נוטלין כיון דהשמש נוטל לפירורין שיש בהם כזית ופחות מכזית לב"ה אין ביזוי אוכלין, [אבל לב"ש אפי' בפחות מכזית יש ביזוי אוכלין]

פג. אחר המזון כשיש לו שמן ערב וכוס של יין, לב"ש נוטל כוס יין בימינו ומברך ושמן בשמאלו ומברך בורא שמן ערב, ולב"ה שמן ביד ימין ומברך על השמן תחילה וטחו לשמן ערב בראש השמש ואם היה שמש ת"ח טחו בכותל, לפי שאין כבוד לת"ח לצאת מבושם לשוק

[אבא בר רב הונא ור' חונא ישבו יחד ור' זעירא שימשם והביא ב' כוסות ביד אחת, ושאלו אבא בר הונא למה אינו מביא ביד האחרת וגזר ר' חונא שאבא בר הונא ישמשם - אותו ואת ר' זעירא כיון שלא היה לו לזלזל בו, ועוד שאין להשתמש בר' זעירא שהוא כהן והמשתמש בכהונה כאילו מעל דכ' 'ואמר להן אתם קודש לה' והכלים קודש' אתם דומיא דכלים שהמשתמש בהם מעל]

לב"ש מברך על הנר שברא מאור האש, ולב"ה מברך בורא מאורי האש, ובברכת הגפן אפי' לב"ש מברך בורא פרי הגפן, כיון שהגפן מתחדש בכל שנה לכך אומר 'בורא', אבל אש [וכלאים] עלו במחשבה להיבראות מששת ימי בראשית

'הוא ענה אשר מצא את היימים במדבר' לר' יהודה יימים - מיונס אדם שצורתו משונה ולרבנן היימים - חצי סוס חצי חמור, זה שאזניו קטנות - אמו סוס ואביו חמור, ואם אוזניו גדולות - אמו חמורה ואביו סוס, [היו לר' מנא פרידות שאוזניהם קטנות וביקש מבניו שיקחו דוקא אלו ולא את אלו שאוזניהם גדולות משום כלאים], לאחר שהרביעו צבעון וענה סוס על חמורה והביאו פרידה המזיקה את העולם, הביא הקב"ה את החברבר ע"י שהרביע הקב"ה נחש על חרדון [לא יאמר אדם - שעקצו חברבר וחי, שנשכו כלב שוטה וחי, שבעטתו פרדה לבנה וחי]

אור שנברא מו' ימי בראשית האיר לו' שעות מתחילת יום ו', ואף דמיד שחטא היה צריך האור להיגנז אלא משום כבוד שבת לא נגנז עד מו"ש, וכיון דהגיע מו"ש אמר אדם 'אך חושך ישופני' - שמא נחש בא לנושכו, וזימן הקב"ה בידו ב' רעפין והקישן ויצאה אש כדכ' 'ולילה אור בעדני', ולפיכך מברכין על האש במו"ש שהוא תחילת ברייתו

אף מוצאי יו"כ מברך עליו כיון שכבר שבת אורו של אותו היום שהיה אסור לעשות מלאכה ועכשיו הותר לעשות מלאכה, ולכן אין מברכין אלא על נר ששבת מערב יו"כ ולא שנולד ביו"כ

על איזה וכיצד יברך על נר ובשמים

פד. אין מברכין על נר שלא שבת ושנעשה בו עבירה **כנר של עכו"ם**, ונר ובשמים שעומדים לפני ע"ז, ושהיו במסיבת עכו"ם, דסתם מסיבת עכו"ם לע"ז [אבל עכו"ם המעשן בשמים לפני חנותו כדי שיכנסו קונים, מברכין] וכן אין מברכין על נר ובשמים שלפני ע"ז של ישראל

גוי שהדליק מישראל כיון שהדליק מישראל - מברכין, ישראל שהדליק מגוי - מברכין, ואע"פ דעכו"ם שהדליק מעכו"ם אין מברכין ולא אמרי' סברא דכיון שהדליק נחשב כהדלקה חדשה

רוב עכו"ם במבוי ויצא אור מהמבוי באופן שנהנה מהאור - מברכין עליו

ולא מברכין על נר ובשמים **של מתים** שאין הנר לאורה ולא הבשמים להריח [וכן בשמים שנותנים בכלים לכבוד שבת או להפיג צער שנסתלק השבת - אין מברכין], ודוקא נרות שמעל מיטת המת אבל נרות שלפני מיטת המת נעשין לכבוד החיים ומברכים עליהם

ואין מברכין עד שיאותו לאורו שיהא סמוך לאור ויוכל להנות ממנו - שיהיו נשים טוות לאורו, א"נ כדי שתהא עינו רואה מה שבכוס או בקערה, א"נ כדי להבחין בין מטבע למטבע, [כדכ' 'וירא אלקים את האור כי טוב' ואח"כ ויבדל אלקים רמז שיראה האש ואח"כ יבדיל, ויש שדרשו כפשוטו שלא ישמש זה בתפקידו של זה וכ' 'ועושה שלום' בין תפקידי האור החושן], וי"א דאפי' טרקלין י' אמות על י' אמות כל שרואה מברכין עליו [י"ג יאותו וי"ג יעותו ושניהם ענין נתינה והנאה י"ג אין מעברין את העיר וי"ג מעברין - אם יש בית תוך ע' אמה ושיריים לעיר מוסיפים את הבית לעיר, ומרבעין את העיר, ומשם נותנים אלפיים אמה לכל רוח, י"ג לפני אידיהן של עכו"ם - כדכ' 'כי קרוב יום אידם', וי"ג עידיהן - 'המה בל יראו בל ידעו']

אין מברכין על נר עד שיראה את השלהבת ולא בקרן זוית ומשתמש לאורה ולא כשרחוק ממנה [אבל נר בחיקו פנס או נר בעששית כשלא הוציא את הנר - לא יברך]

גחלת ושלהבת - גחלת הקדש מועלין בה, אבל שלהבת - לא נהנין בה מדרבנן, ולא מועלין מדאו', גחלת ע"ז אסורה ושלהבת מותרת, גחלת אסורה למודר הנאה ושלהבת מותרת, גחלת שהוציא לרה"ר חייב אבל שלהבת פטור, מברכין על שלהבת ולא על גחלת, ואם היו גחלים לוחשות מברכין - וכשקופצת השלהבת קצת

פה. מי שאכל ושכח לברך - לב"ש יחזור למקום שאכל וכמו מי ששכח כיס מרגליות שודאי היה חוזר, ולב"ה יברך במקום שנזכר, כמו שודאי אין מטריחין מי שאכל במקום שקשה לחזור אליו [כראש הדקל או תחתית הבור]

יכול לברך עד שיתעכל המזון - לר' חייא כ"ז שהוא צמא מחמת הסעודה, ולר' יוחנן כ"ז שאינו רעב מחמת הסעודה

בא להן יין אחר המזון לב"ש יקדים לברך על היין, ולב"ה יקדים לברך על המזון ובבבלי פי' דלב"ש אין ברכהמ"ז טעונה כוס ולכך ישתה קודם ברכהמ"ז ולב"ה ברכהמ"ז טעונה כוס, אבל בירו' משמע דלכו"ע ברכהמ"ז טעונה כוס ונח' רק בסדר הברכות, וטעמא דב"ש כדי שלא ישכח לברכה אחרי ברכת המזון [אבל בליל שבת ויש לו רק כוס אחת ל"ח שישכח כיון דמברך עוד ברכות עם ברכת המזון]

עונים אמן אחר ישראל המברך ואין עונים אמן אחר עכו"ם המברך עד שישמע כל הברכה מפיו [ואם שמע כל הברכה יענה אמן דכ' 'ברוך תיהיה מכל העמים' ע"י שיברכו, עכו"ם אחד בירך ועכו"ם אחר קילל את ר' ישמעאל וא"ל כבר נאמר עליכם בתורה והיינו 'אורריך ארור ומברכיך ברוך']

אין יוצאין יד"ח אלא כששומע כל הברכה, ואם לא ענה אמן יצא משום דשומע כעונה ואמן אינו מעכב, [והמקור דיצא אפי' לא ענה אמן מהא דהבקיאין אומרים ברוך הבא ועונים לה' בשם ה'], ואם ענה אמן ולא שמע את הברכה לא יצא, וכשיוצא בהלל מחברו צריך לענות בראש כל פרק ופרק

עונה אדם אמן על ברכה **אפי' לא אכל**, אבל לא יענה על ברכת הזימון אלא א"כ אכל

אין עונים אמן... והעונה ... יתומה שלא שמע סוף הברכה [ובאלכסנריא של מצרים אע"פ שלא שמעו סוף הברכה מ"מ ענו אמן כיון שידעו אל איזה ברכה עונים], וי"מ דאמן יתומה שלא שומע סוף הברכה ורוצה לצאת באותה ברכה, והעונה אמן יתומה יהיו בניו יתומים, קטופה שמחסר קריאת הנו"ן, והעונה כן תקטף נשמתו, חטופה שאומר האל"ף בשוא ולא בקמץ, והעונה כן יתחטפו שנותיו [אבל העונה אמן ארוכה מאריכין לו ימיו ושנותיו בטובה]

הרואה

ברכות הראיה

פו. על ניסים שנעשו לישראל מברך ברוך שעשה ניסים לאבותינו, ואין מברכין על נס שנעשה ליחיד אבל היחיד שנעשה לו הנס - מברך

והסתפקו האם יברך 'האחר' - על ניסי אביו, ניסי רבו, וכן הסתפקו בנס של שבט שלם, דשמא אין מברכין מטעם דאיכא מ"ד דאין שבט אחד נקרא קהל וי"מ דהספק בשבט שלם מצד דהוא ניסי אביו, וכן הסתפקו בנס שנעשה לאדם חשוב - כיואב בן צרויה דשמא כיון שהוא מפורסם כולם שייכים בו, וכן אדם שנתקדש ש"ש ע"י כחנניה מישאל ועזריה ולגי' הרא"ש מברך [כדאמרו לקמן על הרואה את כבשן האש]

הרואה את **בבל** מברך ה' ברכות - על פרת עושה מעשה בראשית, על מרקוליס ברוך ארך אפים, על ביתו של נבוכדנצר ברוך שהחריב ביתו של אותו רשע, על מקום כבשן האש ברוך שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה, על מקום שנוטלים ממנו עפר ליתן על הבהמות והוא סימן לשמד מברך ברוך אומר ועושה ברוך גוזר שגזר להשמיד את בבל ומקיים

ראה בבל אומר 'וטאטאתיה במטאטא השמד'

כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה כדכ' 'ארוממך אלקי המלך' דהיינו שם ומלכות, ואח"כ 'ואברכה שמך', ולכך הברכות הנ"ל צריכות הזכרת מלכות, לרב - צריך לומר גם 'אתה' - ברוך אתה ולשמואל - אי"צ לומר 'אתה'

שבח ה' - ר' יוחנן ור' יונתן שיתקו לחזן שהוסיף על הקל הגדול הגיבור וכו' - האביר והאמיץ, כיון שאין רשות להוסיף על מטבע שטבעו חכמים, ואין לספר שבח שאינו כ' בתורה', ודוקא 'מי ש'כול למלל גבורות ה' הוא ישמיע כל תהלתו' [כגון ר' שמואל בר נחמן וחבריו], אבל המוסיף מה שאינו ראוי נדמה כ'משבח מרגלית יקרה' שכל המשבח בה פגמה, עוד אמרו על המוסיף - סופו מתבלע מהעולם

פתיחה וסיום ברכה - הפותח וחותם בשם הוי"ה הרי"ז חכם, הפותח ומסיים בשם אלקים הרי"ז בור שנדמה שיש לו כמה אלקים, פותח באלקים ומסיים בהוי"ה הרי"ז בינוני, פותח בהוי"ה ומסיים באלקים הרי"ז דרך מינים כיון שמוריד בחתימה מהפתיחה

כל מקום ששאלו המינים תשובתם בצידם - בראשית ואלקים משמע ב' אלקים, ותשובתו דלא כ' בראו אלא 'ברא', נעשה אדם בצלמינו דמשמע ב' אלקים, ותשובתו דלא כ' ויבראו אלא 'ויברא' [אבל הכוונה ב'צלמינו' דמתחילה אדם נברא מעפר וחוה מאדם אבל מעתה ג' שותפים באדם, וא"א לאיש בלא אשה ולאשה בלא איש, וא"א לשניהם בלא שכינה], אל אלקים ה' דמשמע ג' אלקים, ותשובתו דלא כ' הם יודעים אלא 'הוא יודע' [אבל הביאור הוא דאיכא ג' שמות לה' כמו שיש ג' שמות למלך] קל אלקים ה' דמשמע ג' אלקים, ותשובתו דלא כ' דיברו אלא 'דיבר' [אבל הביאור הוא דאיכא ג' שמות לה' כמו שיש ג' שמות לבנאי], 'אלקים קדושים' ומשמע כמה אלקים, ותשובתו דלא כ' המה אלא 'קל קנא הוא' [אבל הביאור הוא, דקדוש בכל מיני קדושות], מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים דמשמע לשון רבים, ותשובתו דלא כ' אלקים קרובים אליהם אלא כ' 'אליו' [אבל הביאור קרובים בכל מיני קריבות, דהקב"ה נראה רחוק ואין קרוב ממנו דמהארץ עד לרקיע ה' מאות שנה וכן עוביו של רקיע ובין כל רקיע לרקיע ורגלי החיות תקט"ו שנה ישרה בגי' תקט"ו ואדם עומד בבית הכנסת בלחישה והקב"ה שומע כאדם המשיח באוזן חבירו]

גדולתו של הקב"ה

פז. אדם חושב שהוא יכול להיות אפוטרופוס לחברו אבל מה יעשה כשבאים להרוג את חברו, אבל הקב"ה הציל את משה מחרב פרעה [שנעשה צוארו כשן ונתז החרב על השוטר שבא להורגו כדכ' 'כופר לצדיק רשע' וכן 'צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו', וי"א שבא מלאך בדמות משה, ונעשו עבדי פרעה אילמין, חרשין, וסומין ולא מצאו את משה מפני חסרונם] וכן הציל הקב"ה את יונה ממעי הדגה וכן את חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש, ואת דניאל מגוב האריות, וכן אדם שיש לו צרה אינו נכנס לקבל עזרה מיד, אלא עומד על הפתח וכו' אבל אצל הקב"ה אם באה צרה על האדם מיד צווח לה' ולא למשרתיו, וכן אדם שחרב על צוארו עד שצועק נהרג, אבל הקב"ה הציל ליהושפט מחרב ארם

אם קורא בשם ה' נחלץ כדכ' 'כל אשר יקרא בשם ה' ימלט', ומשל מנדון שהיה שמו כשם הדיין והצילו הדיין וכן מאותו אדם שעלה מחמי טבריא ואמר שהוא מאנשי שר העיר, וכשבקשו לתלותו, פטרו שר העיר מחמת שנתלה בשמו

אין האדם מטריח את חבריו יותר מדאי, אבל אצל הקב"ה 'השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך'

'אשרי שקל יעקב בעזרו וגו' עושה שמים וארץ' והיינו דע"י ששולט בים וביבשה קל יעקב בעזרו

מעשה בספינה שהיו בה עכו"ם ותינוק ישראל והיה סער גדול בים וקראו העכו"ם לע"ז ולא הואיל, וקרא התינוק ונח הים כי אלוקיו של ישראל נמצא בכל מקום

אדם מתגאה בקרוב עשיר, וכופר בקרוב עני, אבל הקב"ה אפי' ישראל נמצאים בירידה הוא קורא אותם 'אחי וריעי', וכן אדם מתגאה בקרוביו החשובים אבל אצל הקב"ה כל ישראל קרובים כדכ' וירם קרן לעמו

פח. ע"ז שנעקרה - מכל המקומות בא"י, אומר ברוך שעקר ע"ז מארצנו, ואם נעקר ממקום אחר אומר ברוך שעקר ע"ז מן המקום הזה, ואם נקבעה במקום אחר אומר ברוך ארך אפים ומוסיף יה"ר מלפניך וכו' כשם שעקרתה אותה מן המקום הזה כך תעקור מן המקומות כולם ותחזיר לב עובדיה לעובדך, ולא רק בא"י שרוב עובדי ע"ז הם ישראל, אלא אפי' בחו"ל אומר ותחזיר וכו' לפי שעתידין העכו"ם להתגייר דכ' 'כי מי אשר יבחר' שכל אחד כ"ז שחי יכול לבחור ברע ובטוב

העובר לפני בית ע"ז אומר 'בית גאים יסח ה', ראה אותם מזבלים יאמר 'זובח לאלהים יחרם'

ג' דברים צ"ל בכל יום שלא עשני גוי [שאין הגוים כלום], שלא עשני בור, ושלא עשני אשה - שאינה מצווה על המצות

כ' 'כי מי אשר יחובר אל כל החיים יש ביטחון' ואפי' לאלו שהחריבו את ביהמ"ק דא"א לקרבם וא"א לדונם כדכ' 'וישנו שנת עולם ולא יקיצו' [ולרבנן דקיימי, נאמר וישנו שנת וגו' על קטני עכו"ם וחילותיו של נבוכדנצר שהיו אנוסים]

משנה הבריות - הרואה אדם שעורו כושי, גיחור אדום, לווקן, כיפח מתוך עוביו נראית קומתו מקופחת והננס - מברך משנה הבריות, וכן הרואה את הקטוע, סומא, ומוכה שחין מברך משנה הבריות וה"מ שהיו כן ממעי אמן, אבל אם קטוע סומא ומוכה שחין נשתנו אחרי לידתן מברך - דיין האמת

הרואה אילנות נאים ובנ"א נאים אומר ברוך שכן ברא בריות נאות בעולמו, ומעשה בר"ג שראה גויה נאה, בקרן זוית [- דודאי אין דרך ר"ג להסתכל בנשים] ובירך עליה ברוך שברא וכו', וליכא ביה משום 'לא תחנם' כיון שרק שיבח לה' ואפי' ראה גמל או סוס או חמור נאים אומר כן

בקריאת הגבר - התרגול מברך ברוך חכם הרזים שנתן בינה להבחין בין יום ללילה [וברומי קורין לתרנגול 'שכוי' כדכ' הנותן לשכוי בינה, וכעי"ז בערביא קורין לאיל יובלא כדכ' 'במשוך קרן היובל', וכעי"ז באפריקא קורין לנדה גלמודה כדכ' 'ואני שכלה וגלמודה']

הרואה אוכלוסין מישראל מברך חכם הרזים דכמו שאין פרצופם שוה כך אין דעתן שוה, ובן זומא היה מברך ברוך שברא אלו לשמשיני שהם עוזרים שיהא לי אוכל ובגדים [- דאילו אדם הראשון כדי לאכול פרוסה, חרש זרע ניכש עידר קצר עימר דש זרה בירר טחן הרקיד לש קיטף אפה אכל, וכדי ללבוש בגד, גזז ליבן ניפץ צבע טווה ארג כבס תפר]

אורח רע - אומר שלא אכל מבעל הבית אלא מעט ולא טרח בעה"ב אלא בשביל אנשי ביתו, ואורח טוב - אומר שאכל מבעה"ב הרבה וכל מה שטרח לא טרח אלא בשבילי

על הזיקין - כוכב שביט אומר מעשה בראשית [שמואל היה יודע בשבילי השמים ואע"פ שלא עלה לשמים מ"מ 'מי ספר שחקים בחכמה', ואמר שאם עובר כוכב שביט במזל כסיל חרב העולם]

על הרים גבעות ימים נהרות מדברות אומר מעשה בראשית, לר' יהודה הרואה את **הים הגדול** אומר ברוך שעשה את הים הגדול ודוקא כשרואה לפרקים [והיינו ל' יום כדין קריעה לרואה את ירושלים בחורבנה, שאינו קורע אם ראה בפחות מל' יום, ולאחר ל' יום צריך לקרוע]

פט. מתריעין בשופר ומתענים כשבאים **זועות** - רעידת אדמה ומברך שכוחו מלא עולם, ובאים בעון תרומות ומעשרות וכ' 'תמיד עיני ה' אלקיך וכו' ע"י שנותן עיניו בה מתברכת מראשית השנה עד אחרית שנה' שיצאו פירות כתיקונן וכ' 'המביט לארץ ותרעד' ואי"ז סתירה בפסוקים כיון שהכל תלוי אם ישראל עושים רצונו של מקום, וי"א שזועות באים שהקב"ה רואה בתי תיטריות וקרקסיות יושבות בטח וביהמ"ק חרב, וי"א בעון משכב זכור שהאדם זיעזע עצמו שלא לצורך אף העולם כן, וי"א מפני המחלוקת [וכן בקיעת הר הזיתים היתה בעון המחלוקת]

רמשים נבראו בעולם כדי שיראה אותם הקב"ה בשעה שאין ישראל עושין רצונו ויאמר מה שרצים אין בהם צורך - אני מקיימן אלו שיש בהם צורך לכ"ש [אך יש בהם צורך - זבוב להניחו כתוב על מי שעקצו צירעה, פשפש להניחו על מי פגעה בו עלוקה, נחש למין שחין שנקרא חפיפית, וכן שבלון לחזיות, סממית לעקרב]

ברקים ורעמים - מברך שכוחו מלא עולם, ומברך פ"א ביום, ואם מפסיקין שנתפזרו העננים בין ברק לברק מברך כל פעם ופעם כדין הנמצא בחנות של בשם דמברך פ"א ביום ואם יוצא ונכנס מברך בכל פעם שנכנס

היה יושב בבית הכסא או בית ספיקריא - המרחץ, וראה ברק אם יספיק לצאת ולברך תכ"ד - צריך לצאת ולברך וש"מ תכ"ד כדיבור דמי, ואם יושב ערום בביתו או במגדל ורוצה לעשות את ביתו או המגדל כלבושו - ספק אם יכול לעשותם כלבושו

רוחות - בזמן שבאות בנחת מברך עושה מעשה בראשית, ובשעה שבאות בזעף מברך שכוחו מלא עולם, וכשהרוח הבאה בזעף יוצא לעולם, הקב"ה משברו בהרים ובגבעות להחליש כוחו ואומר לו לרוח תן דעתך שלא תזיק בריותי [ובג' מקומות יצאה הרוח שלא במשקל, אצל יונה איוב ואליהו, וי"א שביקשה להחריב את העולם בג' המקומות וי"א שרק בימי אליהו ביקשה להחריב את העולם לפי שאליהו היה קוסמיקון - שולט על העולם אבל אצל יונה ואיוב אפשר שבשבילם באה הרוח]

'יהונתן בן גרשום בן מנשה' והלא אי"ז מנשה אלא משה אלא נו"ן תלויה אם יזכה שיעשה תשובה יקרא בן משה ואם לאו בן מנשה שעושה מעשי מנשה שהיה מנשה כהן לפסל מיכה [ומפני כבוד משה שינה שמו של משה למנשה] ואותו יהונתן היה כומר לע"ז ועינו היתה צרה לע"ז [שהיה אומר מה מועיל להקריב לע"ז והיה אוכל את

הסולת והביצים שהיו מביאים במקום הקרבן לע"ז אך לא האמין בה, אלא עבד רק לצורך פרנסתו שסבר ד'מכור עצמך לע"ז ואל תזקק לבריות אבל ח"ו ולא אמרו כן אלא 'מכור עצמך לעבודה שהיא זרה לך כו'] ואח"כ היה ממונה על אוצרות בית דוד ד' 'ושבואל ששב בכל כוחו לקל בן גרשם בן משה נגיד על האוצרות' ובימי שלמה חזר לקלקולו הראשון ונעשה 'ונביא שקר אחד זקן יושב בבית אל'

צ. ברכת החמה והלבנה בתקופתן כשחוזרים המאורות למקום תלייתן בו' ימי בראשית, והיום אין בקיאין מתי הוא לבנה בתקופתה, וכן על **רקיע בטהרו** שאין בו עננים אחרי ג' ימים גשומים - מברך עושה מעשה בראשית

לבנה בחידושה - אומר ברוך מחדש חדשים, וזמן ברכתה, י"א עד ז' ימים - שהוא זמן מילוי חצי העיגול, וי"א עד י"ד יום - שהוא זמן שתתמלא כל פגימתה ויראה הירח עגול מלא

בתפילת מוסף דר"ח חותם מקדש ישראל מחדש חדשים, וי"א מקדש ישראל וראשי חדשים,

י"א דצריך לומר במוסף והשיאנו ומזכיר בה זמן ותתן לנו את יום ר"ח כדכ' 'והיו לאותות שבת ולמועדים רגלים לימים ר"ח וכו' והוקשו ר"ח למועדים

העובר בין קברי ישראל - י"א שאומר מחיה המתים, וי"א שאומר ברוך נאמן בדברו ומחיה המתים, וי"א היודע מספר כולכם הוא יעורר אתכם והוא יגלה את העפר מעל עיניכם בא"י מחיה המתים, וי"א אשר יצר אתכם בדין וסילק אתכם בדין ועתיד להחיותכם בדין היודע מספר כולכם הוא יגלה עפר מעיניכם ברוך מחיה המתים, על קברי עכו"ם אומר 'בושה אמכם מאוד חפרה יולדתכם וכו'

על קשת בענן מברך זוכר הברית, וי"א שמוסיף נאמן בבריתו וזוכר הברית [בימיו של רשב"י לא נראתה קשת בענן, ורשב"י אחר שיצא תלמידו לסחורה והעשיר יצא רשב"י לבקעה ואמר בקעה בקעה התמלאי זהב והתמלאה דינרי זהב ולא נטלו התלמידים ממנה כיון שידעו שיפסידו בזה שכרן לעת"ל, עוד אמר רשב"י שבני עולם הבא הם מועטין והוא ובנו בתוכן, ועוד אמר שאברהם סבל לכל הצרות מבריאת העולם עד עתה, ואני יכול לסבול מעתה ועד עולם ואם לא יספיק, אחיה השילוני יצטרף עמי]

על הגשמים ובשורות טובות וכן אם ראה זול, שובע, ונהר מספיק למדינה - אומר הטוב והמטיב [וסמכו במשנה גשמים לבשורות טובות כדכ' 'מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק']

לר' זעירא - ברכת הטוב והמטיב מברך משירדו כמות גשמים - י"א בתחילה בזמן רביעה ראשונה כדי רביעה [- ע"ש שמרביעה את הארץ וע"י כך היא מצמיחה, ומים התחתונים כנקבה ומים העליונים כזכר ולר"מ כדי רביעה היא ג' טפחים, ולר' יהודה בתחילה טפח ואח"כ ב' טפחים] ולבסוף רביעה שניה כדי שיודחו פניה, וי"א דלבסוף כדי שתשרה מגופת החבית שעשויה מטיט ותהא ספוגה במים [ובמגופה קשה - רואים אותה כאילו היא שרויה במים], וי"א לבסוף כל שהוא, ולר' אבא בר אבימי כל השיעורין הנ"ל נאמרו לענין הפסק תענית שמתענים על עצירת גשמים

וי"א דעל הגשמים אומר יתגדל ויתברך שמך מלכינו על כל טיפה וטיפה שאת מוריד לנו שאת ממניען זו מזו ויש מוסיפים ולא עוד אלא שהוא מורידן במידה, ור' יודן בירך אלף אלפים וכו' חייבין להודות לשמך וכו' על כל טיפה וטיפה שאת מוריד לנו שאת גומל טובה לחייבים

אין האדמה מקבלת ממי גשמים אלא לפי שפתה של האדמה, אבל הארץ בעומק אינה שותה ממי הגשמים, ושורשי חרוב ושקמה מקבלים מים ע"י שאחת לל' יום עולה התהום ומשקה אותן [שורשי חיטה בוקעין בארץ נ' אמה, שורשי תאנה רכה בוקעין אפי' בקרקע קשה כצור]

צא. על שמועות רעות ועל אביו שמת - אומר דיין האמת [קיבל ירושה ויש עוד יורש עמו - מברך הטוב והמטיב, אבל יורש יחיד מברך שהחיינו]

מברך על הרעה מעין הטובה כגון שטף נהר שדהו דעכשיו הוא רעה ואח"כ הוא טובה משום שבח קרקע, ועל הטובה מעין הרעה כגון מצא מציאה, אע"פ שאם ישמעו בבית המלך יקחו אותה ממנו

בנה בית חדש וקנה כלים חדשים [ואפי' הם שחקים אלא שאצלו הם חדשים] - מברך ברוך שהגיענו לזמן הזה, ואם קיבל בית או כלים במתנה דכל שיש עמו שותף בטובה - מברך הטוב ומהטיב ובמתנה גם הנותן שמח, שאם המקבל עני - שמח שזיכהו ה' לעזור לעניים, ואם המקבל עשיר - נהנה הנותן שקיבל העשיר מתנתו, לבש בגדים חדשים מברך מלביש ערומים

העושה סוכה לעצמו מברך אקב"ו לעשות סוכה, ואם עושה סוכה לאחרים מברך לעשות סוכה לשמו של הקב"ה ולא לשם חברו, נכנס לסוכה מברך לישב בסוכה, וברכת לישב מברך רק בליל יו"ט ראשון דמצות סוכה נוהגת ביום ובלילה באכילה ובשינה, והעושה לולב מברך לעשות לולב וכשעושה לאחרים מברך לעשות לולב לשמו וכשנוטל - מברך על נטילת לולב וברכת אשר החיינו, ומברך בכל יום משום דהמצוה פוסקת בלילה

העושה מזוזה - מברך לעשות מזוזה ולאחר מברך לעשות וכו' לשמו, כשקובע יברך על מצות מזוזה, וכן בתפילין מברך על עשייה ושעושה לאחר מברך 'לשמו' ומברך על מצות תפילין, וכן ציצית מברך לעשות ושעושה לאחר מברך 'לשמו', וכשמתעטף מברך להתעטף בציצית

התורם ומעשר - מברך להפריש תרומה ומעשר ואם עושה לאחר מברך 'לשמו'

השוחט מברך על השחיטה, והמכסה את הדם מברך 'על כיסוי הדם

מוהל - מברך על המילה, אבי הבן - אקב"ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו והעומדים אומרים כשם שהכנסתו וכו', המברך אחרי המילה מברך אשר קידש ידיד מבטן וכו'

צב. שעת הברכה במצות, לר' יוחנן - עובר לפני עשייתן, לרב הונא ושמואל - בשעת עשייתן, מלבד מצות שא"א לברך בשעת עשייתן שתקיעת שופר טבילה שהוא ערום, וי"א קידושין בבעילה משום לא יראה בך ערות דבר וכן תפילין שאינו יכול לברך בזמן חליצת תפילין של יד או הנחת תפילין של ראש, לפי שזמן חליצה והנחה הוא זמן קצר

שחיטה - לר' יוחנן מברך עובר לפני לשחיטה ולר' יוסי בן נהוראי מברך אחר שחיטה - שמא תתנבל הבהמה בשחיטה [אבל אינו מברך אחרי בדיקת הבני מעיים משום דחשש לנקב בבני מעיים לא חיישי' דח' כשרים ואפי' דמצוה לבודקם מ"מ מברך לפני בדיקתן]

תפילת שוא, הצועק לשעבר הרי"ז תפילת שוא, כמתפלל בשעה שאשתו יושבת על המשבר שתלד זכר, אבל קודם שיושבת על המשבר יתפלל [וי"א אפי' יושבת על המשבר יתפלל שתלד אשתו זכר -] דהקב"ה כחומר ביד היוצר ויכול להחליף בין זכר לנקבה וכן מצינו דעיקר עיבורה של דינה היה זכר ולאחר שהתפללה רחל 'יוסף ה' [לשון יחיד, דנביאה היתה] - לי בן אחר' וי"ג מאחר שדנה לאה דין בעצמה וכו'

הבא בדרך ושמע קול צוחה מהעיר - אומר בטוח אני בה' שאי"ז מבני ביתי והלל 'משמועה רעה לא ייראי', אבל לא יתפלל שלא יהיה קול זה מבני ביתו דהרי"ז תפילת שוא

נכנס לכרך שדרים בו עכו"ם דשכיח בו היזק או במקום ישראל שדנים שם דיני נפשות ושמא לא ילמדו עליו זכות, לת"ק מתפלל ב' תפילות - שיכנס בשלום ויצא בשלום, ולבן עזאי ד' תפילות - תפילה קודם שנכנס, הודאה לאחר הכניסה וכולל בה בקשה שיצא, ובקשה קודם שיצא, והודאה לאחר שיצא

נכנס לבית הכסא - בכניסתו אומר כבוד לכם המכובדים מלאכים המלוין אותו משרתי הקודש וכו' וכשיוצא מברך אשר יצר את האדם וכו'

נכנס למרחץ - מתפלל יה"ר שתצליני משריפת האש ומהיזק החמין וכו' [ואם אין במרחץ אש יתפלל רק על חמין] ולא יארע דבר בנפשי ואם יארע תהא מתתי כפרתי וכו' וכשיוצא מודה שלא הוזק, ותפילה על מרחץ אי"צ להתפלל בעמידה

צג. חייב לברך על הרעה - ברכת דיין האמת כדרך שמברך על הטובה - ברכת הטוב והמטיב דכ' 'ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך' - בשני יצרך שגם בצרכים הגופניים יהא לש"ש 'בכל נפשך' - אפי' נוטל את נפשך [ור"ע שמח על שלא הרגיש יסורים תכ"ד שקרא קרי"ש, והצליח לקיים בכך 'בכל נפשך' ולא הספיק ר"ע לסיים קרי"ש עד שהפרחה נשמתו]

'בכל מאודך' - ממונך א"נ בכל מדה שנוהג כלפיך הוי מודה לו מאוד מאוד, [ולעולם גם בטוב וגם ברע, ידו של הקב"ה על העליונה ולא אומרים שדינו אינו נכון, וכן דוד אמר שיש להודות ב'חסד ומשפט אשירה לך ה' וכו', וכעי"ז 'באלקים מידת הדין אהלל דבר, בה' מידת הרחמים אהלל דבר', וכעי"ז 'כוס ישועות אשא וכו' צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקראי', וכעי"ז 'ה' נתן ה' לקח יהי שם וכו' גם נתן וגם לקח - ברחמים וכשנתן הקב"ה לא נמלך האם לתת באף בריה וכשלקח נמלך דכ' וה' וכל פעם דכ' וה' היינו ה' ובית דינו כדמצינו אצל אחאב]

יקיים את המצוות מתוך אהבה ולא מתוך שנאה שאין אוהב שונא, וכן יש לקיים את המצות מתוך יראה ולא יבעט - להקל ראשו כדרך האוהבים שאין ירא מבעט

ז' פרושין הן - יש שעושים רק לכבוד ויש טובים - פרוש שיכמי שמתגאה במצות שיש לו, פרוש ניקפי מבקש מאדם הלואה כדי לעשות מצוה, פרוש קיזאי שחושב שעבירה מורידה מצוה, פרוש מה הנכיי אומר שעושה מצות מכל מה שיש לו, פרוש אדע חובתי שואל איזה חובה יש לו ויעשה מצוה כנגד, פרוש יראה כאיוב, פרוש אהבה כאברהם, והוא הפרוש החביב מכולם [שאברהם נהג ביצר הרע כביצר טוב ודרשי' וכרות עמו הברית על ברית אברהם עם היצה"ר, אבל דוד לא יכל לעמוד בו להפוך היצה"ר לטוב, לכך הרגו בלבו]

[ר"ע דרש כל אתים וגמים לרבות ואכים ורקים למעט והפסיק כשהגיע ל'את ה' אלקיך תיראי', ואמר ר' נחמיה העימסוני אותו הקב"ה את תורתו של הקב"ה]

צד. המטיל מים והמיסך רגליו צרכים גדולים - יפנה פניו שלא כנגד הקודש וכשמכוון עצמו יחלוק כבוד לימין ולר' יוסי האיסור הוא רק מן הצופים ולפנים דממקום זה רואה את הקודש, וי"א דאסור בכל מקום בשדה, אך אם יש כותל שאינו בשדה מותר בכ"מ [ר' יהושע לא פרע בבית הכסא עד ששיפשף המקום שישב עליו שלא יטנפו בגדיו וישב, וקינח בשמאל ולא בימין] וכן לא יקל ראשו כנגד שער המזרח שהוא מכוון כנגד קה"ק

לא יכנס ל**הר הבית** במקלו מנעלו פונדתו ובאבק רגליו ומעותיו צרורים בסדינו, ואפונדתו חגור עליו, כדכ' 'שמור רגליך כאשר תלך אל לבית אלקים', וכ' 'כי אין מרדכי ראוי לבוא אל שער המלך בלבוש שק' ועאכו"כ לפני הקב"ה

ולא יעשה קפנדריא לקצר דרכו דרך הר הבית וכן לא ירוק בו [ממנעלו שדרך כבוד להכנס ללא נעל ק"ו שאין לבוא דרך בזיון]

במקדש - לא עונים אמן על הברכות אלא ברוך שם דכ' 'קומו ברכו וכו' ויברכו שם כבודך' וכ' 'וברכו את ה' על כל ברכה ותהילה'

[חותמי ברכות שבמקדש היו חותמים מן העולם ומשקלקלו המינים בבית שני ואמרו אין עולם אלא זה אמרו מן העולם ועד העולם]

כמה דברים שעשו בי"ד של מטה והסכים בי"ד של מעלה על ידם שהחרימו את שללה של יריחו וכ' 'חטא ישראל אשר צויתי אתכם' - כשמעל עכן בשללה, שאילת שלום בשם [כבועז ששאל לקוצרים] וכ' 'ה' עמך גבור החיל' [ול"א דיש בזה זלזול לה' אלא עת לעשות לה' הפרו תורתך שרצון ה' שישאלו בה', ויש שדרשו - 'הפרו תורתך עת לעשות לה'], מעשרות שתיקן חזקה להביא וגם תיקן על מעשר ירק דכ' 'הביאו את כל המעשר וכו' 'והריקתי לכם ברכה עד בלי די' - עד שיבלו שפתותיכם מלומר די

עת לעשות לה' הפרו תורתך - העושה תורתו עתים שקובע ללמוד רק בזמן מסוים ולא יותר הרי"ז מיפר ברית כדכ' 'הפרו תורתך' הקובע עת לעשות לה', אם הבריות מתייאשים מן התורה התחזק ואתה נוטל שכר כולם דבשעה שהפרו תורתך היא עת לעשות לה', [אם אין מלמדין ויש הרבה שאוהבים תורה - פזר ת"ת לרבים, ואם יש הרבה מלמדים או שלא אוהבים תורה - כנס ואל תטול שררה] וצריך ללמוד תורה כל היום כמו תינוק שצריך לינק כל היום, פטפוטי תורה אפי' אינם אמת וכן שקר של תורה - טובים מדברים בטלים

אם נתיישנו ד"ת בפיך שלמדת פעמים הרבה 'אל תבוז אלא כל יום יהיו בעינך כחדשים, כיון שזקנה אמך' שרפו ידיהם של ישראל מן התורה, ועשה להם גדרים וזרזם למצות כאלקנה שגרם לעלות לרגל שהיה עולה כל שנה בדרך אחרת

נאמר על גמ"ח וכן על ת"ת אם תעזבני יום יומיים אעזבך, ומשל לשניים שיצאו לדרך והתרחקו זה מזה שאחר יום התרחקו יותר ממהלך יום, וכן נמשל לאשה הממתנת להינשא, אם האיש מפליג הולכת ונשאת לאחר

אין לך אדם מישראל שאינו עושה ק' מצות בכל יום [קרי"ש וברכותיה, שמו"ע, ברכות האכילה], וכן כל אדם - מצות מקיפות אותו [תפילין בראשו ובזרועו, מזוזה ומילה וד' כנפות ציצית] וע"ז אמר דוד 'שבע ב' דתפילין מזוזה וד' דציצית ביום הללתיך', ושנכנס דוד למרחץ ומצא שיש לו מצות מילה אמר 'למנצח על השמינית'

אמר ר"א בשם ר"ח ת"ח מרבים שלום בעולם שנאמר וכו'

מסכת פאה

אלו דברים

א. יש דברים שאין להם שיעור ויוצא יד"ח אפי' במעט וכל כמה שמוסיף יש לו מצוה - פאה שמניח בסוף שדהו ומדאו' אין שיעור כלל אבל מדרבנן צריך לפחות א' משישים, ביכורים דכ' ראשית ביכורי וכו', ראיון בביהמ"ק גמ"ח ות"ת דת"ת וגמ"ח כל כמה שמוסיף יש בידו יותר מצוה [ותרומה חיטה אחת פוטרת את הכרי, לדעת ר"ע ור"ט, אבל לר"א ור' ישמעאל א' מי', ומפני המחלוקת לא כ' תרומה במתני', וולקמן יבואר עוד טעם מצד דיש לתרומה שיעור למעלה שאין יכול לעשות כל שדהו תרומה]

יש דברים שאדם אוכל פירות מהשכר בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא, ככיבוד אב ואם, גמ"ח, הבאת שלום בין אדם לחבירו [ת"ת שקול כנגד כולם]

עושה אדם כל שדהו ביכורים אבל תרומה [וחלה] לא דכ' 'ראשית' והיינו שצריך לשייר קצת, ולפי"ז א"ש דלא תני תרומה במתני' כנ"ל ואע"פ דכ' במתני' פאה ומשמע דיכול לעשות כל שדהו פאה והלא אין חיוב פאה עד שיקצור שבולת ראשונה מ"מ שאני שבולת ראשונה דדמיא למירוח המחייב את הכרי בתרומה, וא"כ בפאה משעת החיוב אם רצה לעשות כל שדהו פאה עושה